

SKOLPORTENS NUMRERADE ARTIKELSERIE
FÖR UNDERVISNING, LÄRANDE OCH LEDARSKAP

FÖRVANDLAD VARDAG GENOM SPRÅKHANDLINGAR

Barnskötarnas nya syn
på språkutveckling
och på sin yrkesroll

FÖRFATTARE:
Camilla Kulläng

SKOLPORTEN

LEDA & LÄRA

4/2026

SAMMANFATTNING

DEN HÄR STUDIEN undersöker hur de barnskötare som medverkat i forsknings- och utvecklingsprogrammet Språkutvecklande förskola beskriver sitt deltagande. Genom ELSA-modellens arbetsätt har barnskötarna blivit medvetna om sitt eget sätt att prata och samspela med barnen, fått ökade kunskaper om hur barn utvecklar sina språk och utvecklat synen på den egna yrkesrollen. Barnskötarna beskriver att de fått en verktyglåda med medvetna språkstimulerande strategier och utvecklat en trygghet i att kunna anpassa sitt samspel utifrån varje barns språkliga behov. Framgångsrika arbetsätt har varit videofilmning, gemensamt arbete i arbetslaget samt regelbunden analys och reflektion över hur förändrade språkhandlingar påverkar barnens språklärande.

Camilla Kulläng arbetar som utvecklare av språkutvecklande arbetsätt i förskolan, Stöd- och utvecklingsenheten, Barn och ungdomsförvaltningen, Västerås stad.
E-post: camilla.kullang@vasteras.se.

Denna artikel har den 13 februari 2026 accepterats för publicering i Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan. Artikeln har granskats av en forskare som ingår i Skolportens granskargrupp.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens artikelserie Leda & Lära:
www.skolporten.se/forskning/utveckling/

Aktuella Författaranvisningar & Skrivregler:
www.skolporten.se/forskning/skolutveckling/skolportens-utvecklingsartiklar/

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

INNEHÅLL

INLEDNING	7
Kvalitetsindikatorer som gynnar språkutveckling med fokus på flerspråkig språkutveckling	7
Yrkesgrupper i förskolan	8
ELSA-modellen	8
Språkutvecklande förskola och ELSA-modellen i Västerås stad	10
Tidigare forskning om observationsprotokollet och förändrade språkstödande handlingar	10
SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR OCH METOD	13
Syfte och frågeställningar	13
Metod	13
RESULTAT	17
Framgångsrika arbetssätt i ELSA-modellen	17
Nya språkhandlingar hos barnskötarna	19
Nya kunskaper och syn på sin yrkesroll	20
Didaktiska medvetna val	22
DISKUSSION	23
Arbetssätt i ELSA-modellen som varit framgångsrika för utvecklingen av språkhandlingar	23
Höjd samspelskvalitet med fler dialoger, språkliga utmaningar och stärkta relationer	23
Barnskötarnas nya syn på språk, kommunikation och sin egen yrkesroll	24
SLUTSATSER	27
REFERENSLISTA	29
APPENDIX	33
Bilaga 1: Ordlista som förklarar yrkestermer som används i artikeln	33
Bilaga 2: De intervjuade barnskötarnas skattning av arbetssätt i ELSA-modellen	34

INLEDNING

DEN TEORIBILDNING SOM ligger till grund för den här utvecklingsartikeln är den sociokulturella teoribildningen där språket ses som barnets främsta redskap för utveckling av tänkande och lärande. Larsson och Björk-Willén (2020b) skriver i rapporten *Språkutvecklande och flerspråkigt arbete i förskolan*, att barn inte är passiva mottagare av språk utan språklärandet är en aktiv process och barnet utvecklar sina språk ge-

nom att umgås med andra som pratar och samspelar mycket med barnet. Enligt kunskapsöversikten *Språkutvecklande förskola* (Björk-Willén 2022) framgår att språkundervisning i förskolan ska ses som en gemensam aktivitet av meningsskapande, vilket sker i både formella och informella sammanhang och över hela dagen.

KVALITETSINDIKATIONER SOM GYNNAR SPRÅKUTVECKLING MED FOKUS PÅ FLERSPRÅKIG SPRÅKUTVECKLING

I RAPPORTEN *Att leda språkutvecklande och flerspråkigt arbete i förskolan* (Larsson & Björk-Willén 2020a) betonas att den i särklass viktigaste resursen i förskolans verksamhet är de människor som arbetar där, både pedagoger och chefer. Pedagogiska relationer är ett av de tyngst vägande kvalitetskriterierna för en bra förskola och innebär att barnet får emotionellt, kognitivt och socialt stöd (Larsson & Björk-Willén 2020b; Skolforskningsinstitutet [SFI] 2023:01). Grundläggande förutsättningar för att utvecklas och lära skapas när relationerna mellan barn och pedagoger är positiva, omsorgsfulla och lyhörda (Statens offentliga utredningar [SOU] 2020:67; Skolverket 2025:5). Larsson och Björk-Willén (2020b) betonar att barnet behöver få rika möjligheter att exponeras för språk och själv få använda sin språkförmåga tillsammans med andra. Enligt Nordberg (2020) och Skolverket (2025:5) behöver det under hela dagen skapas särskilda möjligheter för barnet att lära och öva sin språkförmåga tillsammans med vuxna som stöttar, stimulerar och utmanar barnets tänkande. För flerspråkiga barn är det extra vik-

tigt att pedagoger lägger tid på dialog och kommunikation tillsammans med barnet (SFI 2023:01; SOU 2020:67). Enligt utredningen *Förskola för alla barn – för bättre språkutveckling i förskolan* (SOU 2020:67) är en förutsättning för en hög kvalitet i det språkutvecklande arbetet en aktivt språkande förskolepersonal som har kunskap om hur flerspråkiga barns språkutveckling går till. Larsson och Björk-Willén (2020a) påpekar att samsyn och en gemensam förståelse av uppdraget både inom och mellan de olika nivåerna är av största vikt för att hitta framgångsrika vägar för hur målen i förskolans läroplan ska uppnås.

Många svenska förskolor håller en låg kvalitet på undervisningen och särskilt den språkutvecklande undervisningen (Nasiopoulou, Mellgren, Sherdan & Williams 2022; Pramling Samuelsson & Williams 2023). Trots att interaktioner pekats ut som mycket viktiga för barns språkutveckling förekommer få samtal mellan vuxna och barn under en förskoledag och mycket väntan och rutiner hindrar språk och samspel (Larsson & Björk-Willén 2020b). Enligt Larsson och

Willén (2020a) är det viktigt att upprätthålla språklig komplexitet för barn som av olika anledningar inte kommit så långt i sin språkutveckling. De beskriver ett riskbeteende hos pedagoger i förskolan, som i all välmening förenklar sitt språk för att underlätta flerspråkiga barns förståelse. Detta leder i stället till brist på språkliga utmaningar och berövar barnen möjligheterna att utveckla sina språk. Många förskolor kämpar med att hitta arbetsätt som gynnar språkutvecklingen och bristande likvärdighet i svensk förskola drabbar oftare barn i socioekonomiskt utsatta områden och barn med utländsk bakgrund (Björk-Willén

2022; SFI 2023:01). Enligt Björk-Willén (2022) visar flera studier att flerspråkiga förskolebarn inte erövrat tillräckligt med kunskapsrelaterat språk på majoritetsspråket innan de börjar skolan, vilket gör att de kommer på efterkälken redan från starten när det gäller att lära sig läsa och skriva och förstå mer kontextberoende information på svenska. Enligt van Kleeck (2014) är kunskapsspråket ett mer abstrakt språk, med svårare och ovanligare ord samt längre och mer komplicerade meningar, än vad som förekommer i vardagsspråket.

YRKESGRUPPER I FÖRSKOLAN

I **SOU:S UTREDNING** (2020:67) framgår att förskolans olika yrkesgrupper, som tillsammans utgör arbetslaget, är förskollärare, barnskötare och annan personal. År 2019 var barnskötare den största yrkesgruppen och utredningen visar att det finns flera olika utbildningsvägar för att bli barnskötare (SOU 2020:67). Mellan åren 2014 och 2022 har den genomsnittliga andelen personal med förskollärarexamen i Sverige varit omkring 40 procent, enligt rapporten *Segregation och likvärdighet i förskolan* (Skolverket 2025:5). Enligt Skolverkets officiella statistik för Västerås kommunala förskolor låg andelen förskollärare på 41 procent år 2022 (Västerås stad 2024).

Enligt SOU (2020:67) finns en bred samsyn i forskningen om att förskolepersonalens utbildning och kompetens har en avgörande betydelse för barns utveckling och lärande. Vidare säger utredningen att förskolepersonalens utbildningsnivå, kunskap om

uppdraget, förhållningssätt samt engagemang i arbetet har stor betydelse för den pedagogiska kvaliteten. En kvalitetshöjande faktor anses vara personalens kompetens och Skolverkets rapport (2025:5) beskriver kompetens utifrån andelen förskollärare. I intervjustudien av Larsson och Björk-Willén (2020a) lyfts också att pedagogers utbildningsnivå har betydelse för verksamhetens kvalitet och förskolans potential att vara en arena för ökad social jämlikhet. En intervjuperson lyfter samtidigt att barnskötare med lång erfarenhet också bör räknas in som en kvalitetsaspekt. Här diskuteras att för de förskolor som möter stora utmaningar, är pedagogisk erfarenhet snarare än akademisk kompetens, en viktig faktor att väga in för att få kvalitet i verksamheten. Att personalen ges kontinuerlig kompetensutveckling är en viktig insats för att öka den pedagogiska kvaliteten (SOU 2020:67).

ELSA-MODELLEN

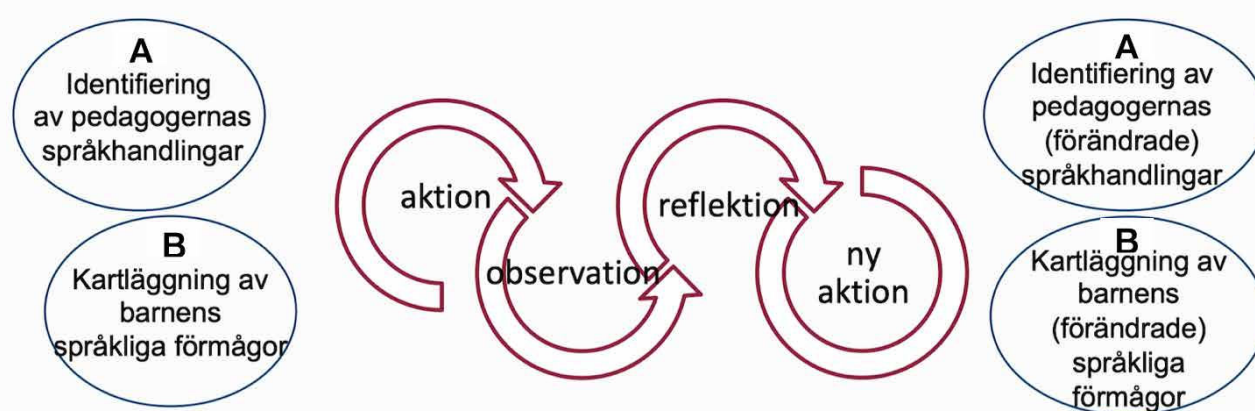
ELSA-MODELLEN STÅR FÖR *Eget Lärande genom Språkstödjande Aktioner* och är framtagen av forskarna Ann Nordberg och Karin Rönnerman (Rönnerman & Nordberg 2022). ELSA-modellen är en strukturerad modell som genom observationer gör förskolepersonalen medveten om hur de pratar och kommunicerar

med barnen. De får kunskap om hur de i vardagliga situationer kan förändra sitt sätt att prata och kommunicera och genom detta stimulera barnens språkutveckling. I ELSA-modellen används aktionsforskning tillsammans med vetenskaplig grund för språkstödjande arbete. Den vetenskapliga grunden är

Figur 1: ELSA-modellens arbetsprocess och dimensioner (Nordberg 2023).
En fjärde dimension är tillagd av språkutvecklarna i Västerås stad.

ELSA-modellen:

ELSA-protokollet, tidigare utprovat i engelska skolor och förskolor och i svensk skola (Dockrell, Bakopoulou, Law, Spencer & Lindsay 2012; Waldmann, Dockrell & Sullivan 2016; Waldmann & Sullivan 2017). Protokollet sammanfattar forskning om hur barns språkutveckling på bästa sätt kan stötts. Det används som en analytisk lins där förskolans språkstödjande arbete kartläggs utifrån en social, didaktisk och fysisk dimension (Rönnerman & Nordberg 2024).

Aktionsforskning är ett förhållningssätt som omfattar både teori och praktik. I aktionsforskningen är kollegiala samtal centrala där erfarenheter delas, diskuteras, reflekteras om och nya idéer för att förändra praktiken välkomnas (Rönnerman & Nordberg 2024). Enligt Rönnerman och Nordberg (2022) är en central aspekt i aktionsforskningen att vara en nyfiken undrande person, där man inte låter praktiken pågå som den alltid gjort, utan intresserar sig för att förbättra det som sker. Hjälpsamma frågor för att inleda en aktionsforsningsprocess är: Vad händer här? Vill vi ha det så här? Hur kan vi förändra?

Så här beskriver Rönnerman och Nordberg (2022) aktionsforsningsprocessens sex steg:

1. Problemet identifieras.
2. Aktionen planeras.
3. Insamling av information (observation).
4. Analys av insamlad information.
5. Reflektion.
6. Dokumentation och kommunikation.

I steg 1 filmas en situation och kartläggning av barnens språk och pedagogernas språkstödjande arbete sker med hjälp av två observationsprotokoll: Kartläggning av barns språk och ELSA-protokollet. När observationsprotokollen är ifyllda diskuterar arbetslaget vad de har upptäckt utifrån underlagen. I steg 2 väljer arbetslaget en aktion. I steg 3 (observation) samlas information in för att få reda på om aktionen förändrat något i situationen. Det är viktigt att vara neutral vid insamlingen av information, att bara samla in det som händer och sker utan att göra en tolkning. Först i steg 4 och

5 analyserar och reflekterar arbetslaget tillsammans om det man hört och sett, vilket kan väcka nya frågor som leder vidare till en ny aktion. I steg 6 sker återigen samma kartläggning av barn och pedagoger som inledde processen. Lärdomar och slutsatser dokumenteras och sprids till annan personal utanför arbetslaget.

Vid informationsinsamling och analys av insamlad information används olika forskningsbaserade metoder.

Ett sätt att följa en aktion är att skriva loggbok, ostrukturerad eller strukturerad utifrån förutbestämda teman. Ett annat sätt är att videofilma vad som sker och därefter fylla i ett observationsschema/matris för att få en sammanställning och överblick. Transkribering är ytterligare ett sätt att fånga in informationen från en videofilm, där man ordagrant skriver ner det som händer och sker (Bjørndal 2022; Rönnerman & Nordberg 2022).

SPRÅKUTVECKLANDE FÖRSKOLA OCH ELSA-MODELLEN I VÄSTERÅS STAD

FORSKNINGS- OCH UTVECKLINGSPROGRAMMET *Språkutvecklande förskola* (förkortas fortsättningsvis SpråkFör), under ledning av det fristående forskningsinstitutet Ifous, pågick under åren 2023–2025. Syftet med SpråkFör var att utveckla långsiktiga och forskningsbaserade arbetssätt, så att medverkande förskolepersonal skulle utveckla sitt språkutvecklande arbete, med avsikt på att stärka barns lärande och utveckling och bidra till fördjupade språkkunskaper (SpråkFör programplan 230228). Västerås stad var en av 11 kommuner som medverkade i programmet. I Västerås medverkade förskolor från socioekonomiskt utsatta områden, vilket ofta sammanfaller med att barnen växer upp med ett eller flera modersmål i hemmiljön och lär sig svenska som ett andraspråk i förskolan (Björk-Willén 2022). Totalt medverkade nio förskolor fördelade på fem utvecklingsgrupper. I Västerås har utvecklingsarbetet på hemmaplan hållits samman av tre processledare, verksamhetschef och förskolornas rektorer. Två av processledarna, däribland artikelför-

fattaren, var utbildade logopedier och anställda som utvecklare av språkutvecklande arbetssätt i förskolan (omnämns fortsättningsvis som språkutvecklare). Under det första året fanns språkutvecklarna med som handledare för att sedan träffa arbetslagen vid några tillfällen per termin. Varje arbetslags aktionsforskning bedrevs under ledning av en mellanledare som i de flesta fall var utbildad förskollärare.

I SpråkFör användes ELSA-modellen. Utöver ELSA-modellens observationsprotokoll har Västerås medverkande förskolor använt ett observationsprotokoll som tagits fram för att kartlägga Linköpings förskolors språkutvecklande arbete (Linköpings kommun 2022). Det protokollet inspirerade Västerås till att komplettera ELSA-modellens tre dimensioner med en fjärde dimension – Flerspråkiga dimensionen. En ordlista med yrkestermer från ELSA-protokollet, Linköpingsprotokollet och relevant litteratur finns i bilaga 1.

TIDIGARE FORSKNING OM OBSERVATIONSPROTOKOLLET OCH FÖRÄNDRADE SPRÅKSTÖDJANDE HANDLINGAR

I **DOCKRELL ET AL.** (2012) studie om observationsprotokollet, som används i ELSA-modellen, visade det sig att många förskolor och skolor var väl medvetna om hur de kunde skapa förutsättningar för språkutveckling i den fysiska dimensionen medan de var omedvetna om de sociala och didaktiska dimensionernas

möjligheter. Detta var även tydligt i den första studien om ELSA-modellen i svensk förskola av Nordberg (2019). Påtagliga förändringar i den fysiska dimensionen sågs efter sex veckor medan förändringar i den sociala dimensionen var få. Nordberg (2019) spekulerar kring om det är enklare att göra förändringar i

den fysiska lärmiljön än att ändra mänskliga beteenden i samspelet mellan människor. De fysiska och didaktiska dimensionerna är viktiga för att stödja barns språkutveckling i förskolan men de är inte tillräckliga. Barnets användning av språk i samspel med andra människor är förknippade med stora språkliga vinster för barnet (Nordberg 2020).

För att vuxnas språkhandlingar ska utmana och utveckla barnens språkliga utveckling behöver samspelet mellan barn och pedagog vara av tillräckligt hög kvalitet, där den vuxna är inlyssnande och responsiv på varje barns signaler (Nordberg 2020). Observationsprotokollets sociala dimension består av tjugo olika samspeletsstrategier (språkhandlingar). I både Dockrell et al. (2012) och Nordbergs (2020) studier sågs frekvent användning av språkhandlingar som fokuserar på barnets allmänna inlärningsbehov, såsom att pla-

cera sig i barnets ögonhöjd, använda barnets namn, använda naturliga gester och bekräfta barnets kommunikation. Dessa språkhandlingar leder endast till enklare språkkunskaper hos barnet. Språkhandlingar vars syfte är att utveckla mer avancerade språkkunskaper användes mer sällan. Exempel på sådana språkhandlingar är utvidgning av barnets yttrande med nya ord och utmanande frågor, öppna frågor, vara förebild för ett språk som barnet ännu inte själv använder, använda kontraster (exempel hög och låg) och prata om ords betydelse. Enligt Nordberg (2020) kan vuxna medvetet använda samspeletsstrategier och ge barnet en högkvalitativ språklig input, vilket kommer accelerera barnets språklärande och leda till att barnet utvecklar ett mer avancerat språk med ett större ordförråd, mer avancerad grammatik och berättarförmåga.

SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR OCH METOD

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

SYFTET MED STUDIEN är att få ökad förståelse för vilka arbetsätt som bidragit till barnskötarnas förändrade språkhandlingar i praktiken och på vilket sätt barnskötarnas kunskaper om språkutveckling och den egna yrkesrollen utvecklats genom ELSA-modellens arbetsätt.

I relation till studiens syfte undersöks följande frågeställningar:

1. Vilka av de arbetsätt som använts i ELSA-modellen lyfter barnskötarna fram som särskilt framgångsrika för utvecklingen av nya språkhandlingar?
2. Vilka nya språkhandlingar beskriver barnskötarna att de börjat använda?
3. Hur ser barnskötarna på sin egen roll i barns språkutveckling och har synen på den egna yrkesrollen på något sätt förändrats genom att arbeta utifrån ELSA-modellen?

METOD

URVAL

För att få svar på frågeställningarna har yrkesgruppen barnskötare valts ut till studien. När SpråkFör startade i Västerås 2023 var 55 procent av den medverkande förskolepersonalen barnskötare, 43 procent förskollärare och 3 procent annan personal (Västerås stad 2023). I Västerås ingick annan personal i benämningen barnskötare vid den tidpunkten, så siffran ger inte en rättvisande bild av vilka som faktiskt hade en barnskötarutbildning. Enligt artikelförfattarens observationer var den vanligaste konstellationen i medverkande arbetslag två barnskötare och en förskollärare. Valet att välja yrkesgruppen barnskötare till denna studie var att barnskötarna är förskolans största yrkes-

grupp och att kunskaperna om barns språkutveckling och förskolans språkstödande arbete borde variera stort inom gruppen eftersom utbildningsbakgrunden ser så olika ut (SOU 2020:67, Västerås stad 2024). En hypotes artikelförfattaren har är att barnskötarna är den yrkesgrupp som spenderar mest tid tillsammans med barnen. Sammantaget är det särskilt intressant att studera barnskötarnas utvecklingsresa, eftersom kompetenshöjande insatser för denna yrkesgrupp har stor potential att gynna barns språkutveckling i vardagliga situationer under hela dagen på förskolan – från öppning till stängning.

DATAINSAMLING

Samtliga förskollärare och barnskötare i medverkande förskolor svarade på en enkät inför en gemensam kompetensutvecklingsdag i februari 2025. Vid detta tillfälle fick de lyssna på föreläsningen *Den språkligt medvetna pedagogen i en förskola på vetenskaplig grund* av Signe Tonér. Enkäten var formulerad på följande sätt:

Svara utifrån dina erfarenheter av att ha arbetat utifrån ELSA-modellen och aktionsforskning:

- ★ Vad har fungerat bra? Vad har du gjort som varit framgångsrikt?
- ★ Vad har varit utmanande? Vad skulle du göra annorlunda om du gjorde det igen?
- ★ På vilket sätt har Språkutvecklande förskola (SpråkFör) utvecklat dig som språkligt medveten pedagog? Vad gör du annorlunda idag och vad blir det för skillnad för barnens språkutveckling?

Enkätsvaren har använts som dataunderlag till denna utvecklingsartikel. Totalt besvarade 39 barnskötare enkäten. Ett enkätsvar uteslöts då det framgick av svaret att barnskötaren precis påbörjat sin tjänst inom Västerås stad och inte hade erfarenhet av ELSA-modellens arbetssätt.

Ytterligare tre barnskötare valdes ut för en fördjupad intervju. Inklusionskriterierna var att barnskötaren hade varit med under hela programtiden (år 2023–2025) samt genomfört minst en hel aktionsforskningsprocess med sitt arbetslag. Intervjuerna var av kvalitativ ostrukturerad karaktär med öppna och icke-styrande frågor. Vidare var intervjuerna semi-strukturerade, vilket innebär att följdfrågor ställdes utifrån barnskötarnas svar (Hobson & Townsend 2010). En skattning av olika arbetssätts betydelse gjordes med hjälp av en visuell skala, från inte alls hjälpsamt till mycket hjälpsamt. Endast de arbetssätt som respektive arbetslag använt skattades. Intervjuerna spelades in, transkriberades och skattningarna sparades med ett digitalt foto.

ETISKA ASPEKTER OCH DATASKYDD

Enkätsvaren, ljudfilerna, transkriberingarna och foton sparades digitalt på kommunens säkra server och endast artikelförfattaren hade tillgång till materialet.

Varje medarbetare hade möjlighet att säga nej till att dela sitt enkätsvar. Enkätsvaren har avidentifierats i de fall där personens namn framgick. De intervjuade barnskötarna lämnade muntligt samtycke till att delta i studien. De fick muntlig information om att intervju svaren skulle användas för att skriva en utvecklingsartikel. Intervjufrågorna mejlades ut innan intervjun.

ANALYS

Forskningsmetoden är både kvantitativ och kvalitativ (Hobson & Townsend 2010). Den kvantitativa delen består av 38 besvarade enkäter och den kvalitativa delen består av intervjuer med tre barnskötare samt utvalda citat från enkätsvaren.

Intervjuerna bearbetades genom transkribering och svaren från enkäterna sammanställdes. Enkätsvaren samt intervjuerna bearbetades genom systematisk färgkodning där kategorier identifierades och tematiserades för att hitta gemensamma teman (Olin Almqvist 2023). Därefter räknades förekomst av varje tema för att hitta övergripande mönster och för att få syn på vad som var vanligt förekommande i materialet och vad som förekom mer sällan eller inte alls (Bjørndal 2022). Den lägsta andel som bedömdes vara tillräcklig för att ett tema skulle anses representativt och inkluderas i resultatdelen sattes till 18 procent, vilket motsvarar sju personer. Teman som förekom hos färre personer klassificerades som ovanliga och ansågs därför inte utgöra ett övergripande mönster. I analysarbetet kan artikelförfattarens förförståelse om ELSA-modellen och yrkesbakgrunden som logoped haft påverkan på analysbeslut och vilka av barnskötarnas kommentarer som sorterades in till vilket tema. Hela datamaterialet har förvarats digitalt vilket möjliggjort att ord varit sökbara. Artikelförfattarens analys och tolkning har kontinuerligt kontrollerats mot det ursprungliga materialet för att säkerställa att slutsatserna stämmer med den insamlade empirin. Varje barnskötare har fått ett alias med ett eget nummer och en benämning som *barnskötare* när citatet är hämtat från enkätsvaren och intervju person när citatet är hämtat från intervjuerna. Artikelförfattaren har säkerställt att samtliga fem utvecklingsgrupper finns representerade bland utvalda citat.

METODDISKUSSION

Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (Vetenskapsrådet 2024) har tillämpats i samband med datainsamlingen och genomförandet av studien. Frågorna i enkäten formulerades inför kompetensutvecklingsdagen och den sista frågan har en tydlig inriktning mot den sociala dimensionen och förändrade språkhandlingar, samt koppling till namnet på den föreläsning som den medverkande förskolepersonalen skulle lyssna på. Det är möjligt att andra resultat framkommit om frågorna varit ställda på ett annat sätt. Särskilt frågeställning tre hade gynnats av tydligare formulering mot yrkesrollen och det egna lärandet. Här har intervjuerna kompletterat enkätsvaren, eftersom frågorna

till intervjuerna togs fram efter att enkätsvaren analyserats. Vid intervjuerna fanns möjligheten att ställa kompletterande frågor för att få fram fördjupande svar om övergripande mönster som framkom i enkätsvaren eller aspekter som sällan nämndes i enkätsvaren. Det är viktigt att se intervjuerna som komplement till den större mängden data, då inga generaliseringar kan göras av endast tre barnskötares svar. En styrka med vald metod är att den kombinerar kvantitativa och kvalitativa inslag, vilket är relevant för studiens syfte.

RESULTAT

FRAMGÅNGSRIKA ARBETSSÄTT I ELSA-MODELLEN

DETTA AVSNITT HAR för avsikt att besvara frågeställning 1: Vilka av de arbetsätt som använts i ELSA-modellen lyfter barnskötarna fram som särskilt framgångsrika för utvecklingen av nya språkhandlingar? Resultat som beskriver framgångsrika arbetsätt presenteras i tabell 1. Som framgår av tabellen framträder fem teman i enkätsvaren och innehållet i varje tema beskrivs i texten här nedanför.

VIDEOFILMNING

Det arbetsätt som flest barnskötare nämner som framgångsrikt i enkätsvaren är videofilmning. Barnskötare 22 berättar att hen tack vare filmningen blivit medveten om sina egna handlingar: ”Man tror att man gör saker och så visar det sig att man inte gör det. Jag har hittat nya saker hos mig själv som jag gör och det har utvecklat mig” (Barnskötare 22).

Samtliga intervjuade barnskötare skattade videofilmningen som mycket hjälpsamt, se bilaga 2. Intervjuperson 3 berättar om vinsterna i arbetslaget med att använda filmning som arbetsätt: ”Mina kollegor ser mig aldrig. Det är det som är så bra med filmerna.

Då ser vi oss alla. Vi ser varandra. Hur vi gör och hur vi jobbar med barnen” (Intervjuperson 3).

Att filmningen samtidigt inneburit utmaningar nämns av tio barnskötare i enkäten och detta är den vanligaste utmaningen som omnämns i enkätsvaren. Flera beskriver att det inledningsvis var jobbigt att se sig själv på film, att visa sin film för de andra i arbetslaget och att inte bara se sina fel och brister utan också att börja se bra saker i sitt eget handlande. En annan utmaning som nämns med filmningen är att praktiskt få till det i verksamheten.

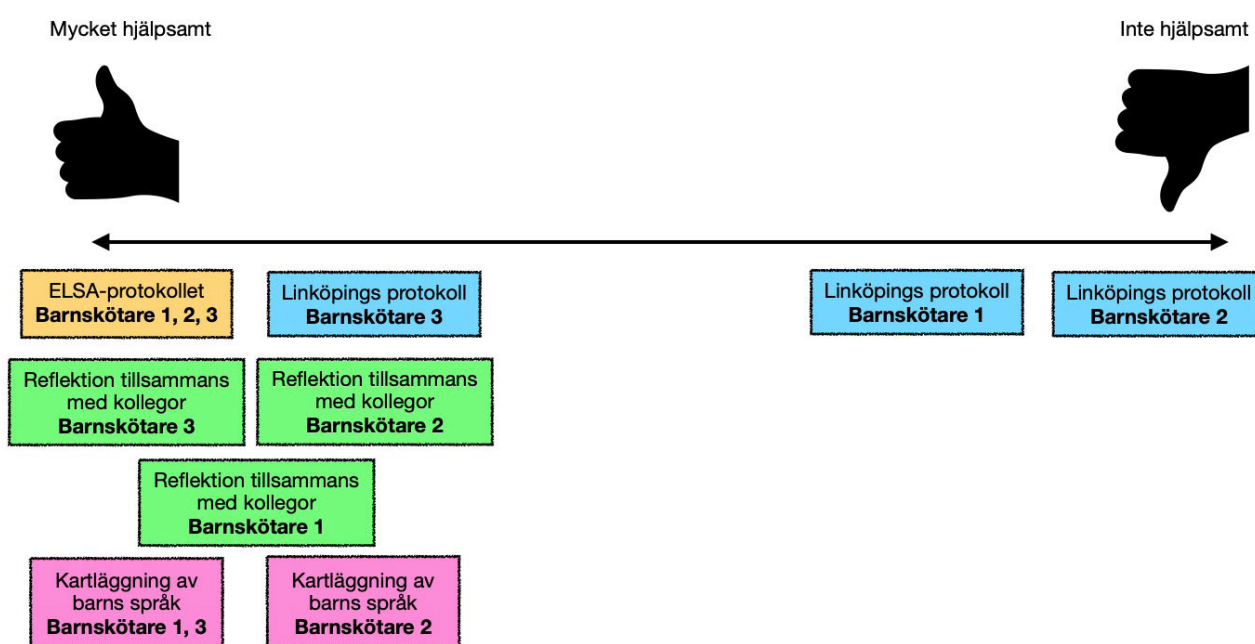
KOLLEGIALT LÄRANDE

Över hälften av barnskötarna beskriver samtalen och det gemensamma arbetet med kollegorna i arbetslaget som framgångsrikt. Bland enkätsvaren nämns vikten av att alla i arbetslaget varit delaktiga och arbetat mot samma mål. Vidare beskrivs hur man numera diskuterar mer i arbetslaget, hur arbetslaget utvecklat en större förståelse för kollegialt lärande, hur man samtalat och stöttat varandra och utvecklats tillsammans. Det här styrks av barnskötare 26 som säger: ”Genom

Tabell 1: Beskrivna arbetsätt och dess förekomst i enkätsvaren.

ARBETSSÄTT	ANTALET BARNSKÖTARE (TOTALT 38)	ANDEL BARNSKÖTARE
Videofilmning	28	74 %
Kollegialt lärande	21	55 %
Analys och reflektion	19	50 %
Strukturerat arbetsätt	16	42 %
Datainsamlingsmetoder	14	37 %

Figur 2: Intervjuade barnskötarens skattning av använda protokoll och reflektion med kollegor.

att filma oss och reflektera tillsammans har vi vuxit som pedagoger och tillsammans kunnat säkerställa att vi har en samsyn och ett gemensamt förhållningssätt” (Barnskötare 26).

ANALYS OCH REFLEKTION

Hälften av barnskötarna nämner analys och reflektion om filmerna och det insamlade materialet som framgångsrikt. Så här berättar barnskötare 4:

Framför allt har det varit bra att filma sig själv i olika situationer och att efteråt analysera. Då har det blivit tydligt både vad jag som pedagog behöver skriva på och vad jag behöver lägga till för att göra det tydligare för barnen (Barnskötare 4).

Som citatet ovan vittnar om är analys och reflektion tätt sammankopplat med vad det är man analyserar och reflekterar om. De intervjuade barnskötarna fick skatta protokoll och arbetssätt i ELSA-modellen från mycket hjälpsamt till inte alls hjälpsamt. Som framgår av figur 2 skattades ELSA-protokollet, kartläggning av barns språk och reflektion tillsammans med kollegor som hjälpsamt, medan Linköpingsprotokollet varierade från ganska hjälpsamt till inte alls hjälpsamt. Flera skattade arbetssätt finns redovisade i bilaga 2.

STRUKTURERAT ARBETSSÄTT ATT FÖLJA

Runt 40 procent av barnskötarna nämner ELSA-modellen, dess strukturerade arbetssätt och tydliga aktioner som hjälpsamt och framgångsrikt. Så här skriver barnskötare 8 om arbetssättet:

Det här arbetssättet har blivit ett förhållningssätt som jag har anammat och det är nästan som att jag har på mig ett par glasögon som fokuserar på aktionsforskning och barns språkande. Det genomsvyrar hela verksamheten och inte bara när vi arbetar med projektet/SpråkFör. Ju mer jag tänker på mitt språk, desto mer upptäcker jag i barnens utveckling (Barnskötare 8).

DATAINSAMLINGSMETODER

Två datainsamlingsmetoder nämns specifikt i enkätsvaren. Nio barnskötare nämner loggbok och fem barnskötare nämner transkribering som framgångsrika arbetssätt. Samtidigt har det inte alltid varit enkelt att få till loggboksskrivandet, varken när det gäller att komma igång eller att hitta tid att skriva. Åtta barnskötare nämner loggboken som en utmaning. De intervjuade barnskötarna skattar loggboken lägre än andra verktyg, mellan varken/eller till inte särskilt hjälpsamt (se bilaga 2).

Ytterligare två datainsamlingsmetoder omnämns vid intervjuerna. Att titta på film och analysera samspelet genom att fylla i en matris, skattas av två barnskötare som ett hjälpsamt arbetsätt. Att rita upp samtalet med pilar skattas av intervjuperson 1 som mycket hjälpsamt. Via detta analysätt fick hon en aha-upplevelse, då hon fick syn på att det var de vuxna som pratade mest med varandra vid matbordet. När hon väl pra-

tade med barnen var det med de barn som var verbalt aktiva och som själva tog initiativ till samtal med henne. ”När jag hade dragit pilarna märkte jag att vissa barn var osynliga. Jag såg dom inte” (Intervjuperson 1). Intervjuperson 3 sammanfattar sin skattning med att säga: ”Jag tycker att allt kompletterar varandra, alla saker har varit hjälpsamma” (Intervjuperson 3).

NYA SPRÅKHANDLINGAR HOS BARNSKÖTARNA

DETTA AVSNITT HAR för avsikt att besvara frågeställning 2: Vilka nya språkhandlingar beskriver barnskötarna att de börjat använda? Resultat som beskriver på vilket sätt barnskötarna förändrat sina kommunikationsmönster och vilka medvetna språkhandlingar de börjat använda presenteras i tabell 2. Som framgår av tabellen framträder fem grupper av språkhandlingar och innehållet i varje grupp beskrivs i texten här nedanför. I bilaga 1 finns en ordlista som närmare förklarar de yrkestermer som används i denna resultatbeskrivning.

SPRÅKHANDLINGAR SOM FOKUSERAR PÅ ORDFÖRRÅD OCH BEGREPPSBILDNING

”Jag har lärt mig att sätta ord på det vi pratar om så att det inte bara blir den/de/dom och så vidare” (Barnskötare 28). Citatet beskriver den grupp av språkhandlingar som i princip alla barnskötare berättar om i sina enkätsvar, nämligen att de numera tänker

på vilka ord de själva använder. Strategier som nämns är att prata med ett expansivt språk, att använda ett rikt språkbruk, att upprepa ord, att säga samma ord i tre olika meningar (regeln om tre), att använda ord ur olika ordklasser, att använda synonyma ord, att förklara ord och uttryck, att prata om vad ett ord betyder. Här nämns också strategier för att locka barn till att själva använda nya ord när de pratar. Vidare nämns arbetsätt där arbetslaget gjort en planering för vilka ord de vill börja använda eller fördjupat undervisning om, exempelvis ordmoln och fokusord.

SPRÅKHANDLINGAR SOM FOKUSERAR PÅ ÖKAD KOMMUNIKATION

Nästan 90 procent av barnskötarna beskriver språkhandlingar som avser leda till mer kommunikation mellan den vuxne och barnen. Strategier som nämns är att vara lugn och inlyssnande, att vänta in barnens svar (Uggla), att skapa tanketid för barnen, att ge tid

Tabell 2: Grupper av nya språkhandlingar och dess förekomst i enkätsvaren.

SPRÅKHANDLING	ANTALET BARNSKÖTARE (TOTALT 38)	ANDEL BARNSKÖTARE
Ordförråd	36	95 %
Kommunikation	33	87 %
Dialoger	12	32 %
Visuella stöd	8	21 %
Meningslängd	7	18 %

Tabell 3: Beskrivet lärande och dess förekomst i enkätsvaren.

LÄRANDE	ANTALET BARNSKÖTARE (TOTALT 38)	ANDEL BARNSKÖTARE
Eget språkande	38	100 %
Språkutveckling	24	63 %
Yrkesroll	15	39 %
Didaktiska val	13	34 %

för talutrymme, att uppmana kommunikation och delaktighet på flera olika sätt samt att medvetet skapa fler tillfällen för kommunikation mellan sig själv och barnen (Räva).

SPRÅKHANDLINGAR SOM SYFTAR TILL FLER OCH LÄNGRE DIALOGER

Omkring 30 procent av barnskötarna beskriver språkhandlingar vars syfte är flera och längre dialoger. Strategier som nämns är att vara mer delaktig i konversationer med barnen, att delta i fler och längre dialoger tillsammans med barnen, att erbjuda barnen många möjligheter till samtal med varandra och personalen, att använda öppna frågor för att förlänga konversationen samt att erbjuda barnen språkutrymme.

SPRÅKHANDLINGAR DÄR VISUELLA STÖD ANVÄNDS

Runt 20 procent av barnskötarna beskriver språkhandlingar där de medvetet använder visuella stöd såsom förstärkt kroppsspråk, gester och mimik, att

använda TAKK och bilder som stöd. Intervjuperson 3 berättar hur hjälpsamt TAKK var när hon arbetade med de yngsta barnen. Men nu, när hon arbetar på en äldre barnavdelning, behöver hon inte förstärka talet med tecken längre. ”Men ibland, då tecknar jag till det barn som behöver det. Vi har ett barn med språkstörning, till det barnet hjälper det att jag tecknar” (Intervjuperson 3).

SPRÅKHANDLINGAR SOM FOKUSERAR PÅ MENINGSLÄNGD

Nästan 20 procent av barnskötarna nämner språkhandlingar som fokuserar på meningslängd. Här nämns strategier som att spegla och utvidga barnens meningar, att använda tydliga meningar och att inte förenkla meningar.

NYA KUNSKAPER OCH SYN PÅ SIN YRKESROLL

DETTA AVSNITT HAR för avsikt att besvara frågeställning 3: Hur ser barnskötarna på sin egen roll i barns språkutveckling och har synen på den egna yrkesrollen på något sätt förändrats genom att arbeta utifrån ELSA-modellen? Resultat som kan kopplas till barnskötarnas beskrivna lärande efter att ha

arbetat utifrån ELSA-modellen presenteras i tabell 3. Som framgår av tabellen framträder fyra teman i enkätsvaren och innehållet i varje tema beskrivs i texten här nedanför.

ÖKAD MEDVETENHET OM SITT EGET SÄTT ATT PRATA OCH SAMPELA (EGET SPRÅKANDE)

Alla barnskötarna i studien beskriver en ökad medvetenhet om sitt eget språkande och att de har utvecklat ett mer medvetet språkstödande förhållningssätt. Barnskötare 4 sätter ord på sina nya insikter på följande sätt:

Jag tycker att det har gjort mig mer medveten i mitt arbete HUR jag pratar med barnen. Att använda ett sådant expansivt språk som möjligt och att inte förenkla meningar. Jag ser att det är viktigt att sätta ord på saker i alla situationer och att lyfta och synliggöra ord och begrepp vi möter i vår vardag. Jag har blivit mycket mer språkligt medveten i min yrkesroll (Barnskötare 4).

Barnskötare 20 sätter ord på att förändrade samspelsmönster innebär en beteendemässig förändringsprocess: ”Nu sitter det i ryggmärgen, det kommer automatiskt. Jag tänker inte så mycket /.../. Vid maten pratade man inte så mycket förut med barnen, men nu pratar man hela tiden (Barnskötare 20).

Att förändra sina samspelsmönster har också inneburit utmaningar. Barnskötare 23 beskriver hur hen tycker det varit utmanande att få till det under hela dagen och särskilt i kombination med stress. ”Tycker också att det varit utmanande att verkligen säga det man menar. Om jag pratar om en bil med barnen vet jag ju att jag ska benämna bilen som just bil. Men när jag kollar tillbaka på filmen säger jag ändå den till bilen” (Barnskötare 23). Intervjuperson 1 berättade att hon behövde träna en hel termin på att börja prata med barnen vid matbordet. Att öva nya samspelsmönster vid matbordet tog mycket tankekraft av henne, innebar stress och osäkerhet och hon behövde öva mycket på hur hon skulle göra.

ÖKADE KUNSKAPER OM SPRÅKUTVECKLING

I över 60 procent av enkätsvaren finns beskrivningar som kan kopplas till ökade kunskaper om hur barn utvecklar sina kommunikativa och språkliga förmågor och hur vuxna kan agera medvetet för att främja barnens språkutveckling. Flera av barnskötarna berättar att de utvecklat en djupare förståelse för vad språk är och hur barn lär sig språk. Som barnskötare 11 som skriver: ”Jag har insett att språkutveckling är en dy-

namisk process där barn lär sig genom lek och social interaktion. Jag har blivit mer medveten om att varje barn har sin egen takt och stil när det kommer till språkinlärning” (Barnskötare 11). Eller barnskötare 38 som skriver: ”Jag har mer tålmod. Jag har mer öppna ögon och öron. Jag lyssnar på barnen på ett annat sätt” (Barnskötare 38).

Många av barnskötarna beskriver ökade kunskaper om hur språkutvecklingen kan stimuleras redan innan barnen börjat prata och hur barnens delaktighet i vardagen kan öka genom att uppmuntra olika sätt att kommunicera. Barnskötare 23 skriver: ”Jag har också lärt mig att kommunikation inte alltid sker verbalt” (Barnskötare 23). Vidare berättar barnskötare 23 om utmaningen att börja arbeta med de yngsta barnen: ”Jag tyckte det var svårt att tolka deras kommunikation när den inte sker verbalt. Men det tycker jag att jag har blivit mycket bättre på. Är heller inte ’rädd’ för tystnaden” (Barnskötare 23).

Barnskötarna beskriver en trygghet i att anpassa sitt sätt att prata till barn som kommit olika långt i sin språkutveckling, hur de lyssnar på barnen och anpassar sin språkliga respons utifrån den proximala utvecklingszonen. ”Innan använde jag enklare ord för att jag trodde att det var bra, för att barnen ska förstå. Nu utvecklar jag mer deras ordförråd genom att jag använder mig av lite ’svårare ord’ som utmanar både mig och barnens språkliga kunskaper” (Barnskötare 30). Precis som i citatet beskriver flera barnskötare att de inte längre förenklar sitt språk utan i stället erbjuder språkliga utmaningar.

Barnskötarna beskriver på olika sätt hur de fått syn på barnens språkliga utveckling såsom att barnens ordförråd ökat vid varje aktivitet och hur barnen tar efter den vuxnes språkliga beteende. Insikten om sin egen roll som språkstödande pedagog framkommer i följande citat: ”Om jag har det här medvetna förhållningssättet blir barnens språkutveckling också bättre och de utvecklas om jag ger dem möjligheter till språkutveckling” (Barnskötare 29).

En ökad nyfikenhet om barnens modersmål och medvetenhet om transspråkande förhållningssätt nämns, men endast av tre barnskötare. ”Vi har även blivit mer medvetna om transspråkande och dess betydelse för att stödja och utveckla våra barn i deras språkutveckling” (Barnskötare 14).

ÖKAD YRKESTRYGGHET OCH FÖRÄNDRAD SYN PÅ YRKESROLLEN

Nästan 40 procent av barnskötarna i enkäten beskriver en ökad yrkestrygghet och de intervjuade barnskötarna sätter ord på en ökad yrkestrygghet, särskilt i arbetet med barns språkutveckling. Det här temat hänger nära samman med ökade kunskaper om barns språkutveckling där det också framgår en ökad yrkestrygghet i rollen som språkstödjande pedagog i förskolan. I det här temat finns dock ännu tydligare redogörelser om hur yrkesrollen har blivit starkare, med beskrivningar såsom mer medveten i min yrkesroll, större yrkesmässig ryggsäck och stor yrkesmässig utveckling. Som barnskötare 5 som skriver: ”Jag har ett nytt arbetsätt och tänkande. Hur jag utför mitt jobb” (Barnskötare 5).

Enkätsvaren ger en bild av att barnskötarna utvecklat en större förståelse för varför man gör som man gör, att alltid tänka på syftet bakom att man gör som man gör och medvetenhet om vilka insatser som gör störst skillnad för att barnens språk ska utvecklas. I följande citat berättar barnskötare 16 om sin utvecklingsresa i förhållande till sin barnskötarutbildning:

Jag har fått en större förståelse för varför vi gör som vi gör när man börjar få se resultat. Som pedagog gör man saker för att ”det ska vara så” men i detta program har man fått med sig evidensbaserad kunskap samt stöd och kunskap av språkutvecklarna. Kunskapen tar man sedan med sig till det praktiska görandet på förskolan. Detta var något som jag själv inte fick i min utbildning. Det har varit väldigt givande (Barnskötare 16).

Intervjuperson 1 berättar att hon innan SpråkFör startade 2023 tänkte att barnskötarens roll handlar om omsorgen om barnen och att förskollärares roll handlar om vad barnen ska lära sig. ”Visst hade vi tidigare pratat om att vi pedagoger ska sätta ord på det barnen gör men jag tänkte att min roll i det inte är så stor att jag ska göra det hela tiden. Jag tänkte att det inte är barnskötarens jobb att man ska utveckla barnens språk” (Intervjuperson 1). Vidare berättar hon att arbetet med SpråkFör förändrat synen på den egna yrkesrollen och att hon idag arbetar på ett helt annat sätt. Hon berättar att hon förstått hur viktigt språket är på förskolan och att det gynnar barnen när alla arbetar på samma sätt. ”Att jag också ska hjälpa barnen att utvecklas har öppnat mina ögon” (Intervjuperson 1).

Intervjuperson 2 beskriver hur relationen till barnen har förbättrats och att det händer positiva saker med relationen när hon är härvarande och deltar i barnens lek. Hon beskriver hur hon via aktionsforskningen upptäckte hur viktigt ett positivt kommunikationsklimat är:

När jag började fokusera mer på hur jag kommunicerar med barnen vid matbordet, insåg jag att det handlar om mer, än att bara ge instruktioner eller fråga om maten. Det handlar om att skapa en mer inkluderande och trygg miljö där barnen känner att de har möjlighet att uttrycka sig, ställa frågor och delta i samtalen (Intervjuperson 2).

Intervjuperson 3 betonar hur viktig barnskötarens roll är, eftersom det är barnskötaren som oftast är tillsammans med barnen från det att förskolan öppnar till att den stänger.

DIDAKTISKA MEDVETNA VAL

ÖVER 30 PROCENT av barnskötarna nämner i enkätsvaren medvetna didaktiska val. Ett sådant exempel är att dela upp barngruppen i mindre grupper. Så här berättar barnskötare 29: ”Att ha mindre grupper eller enskilda barn åt gången /.../ för att individanpassa beroende på hur barnen ligger till språkmässigt har fungerat bra”. Vidare nämns att medvetet delta i barns lek, planerade boksamtal, dramatisering och att skapa aktiviteter som lockar till utforskande och språkutveckling.

I enkäten förekommer andra val inom den didaktiska dimensionen som vid analysen inte har räknats in här, eftersom de redan finns inräknade vid beskrivna språkhandlingar. Dessa är att erbjuda barnen tillfällen att ingå i dialoger med vuxna och andra barn samt att medvetet planera för ordförrådets utveckling (till exempel genom fokusord).

DISKUSSION

ARBETSSÄTT I ELSA-MODELLEN SOM VARIT FRAMGÅNGSRIKA FÖR UTVECKLINGEN AV SPRÅKHANDLINGAR

ATT VIDEOFILMA SITT samspel med barnen, det gemensamma arbetet i arbetslaget och att regelbundet analysera och reflektera är framgångsrika arbetssätt i ELSA-modellen som nämns av barnskötarna och som känns igen från tidigare studier (Nordberg 2020; Rönnerman & Nordberg 2024). Mest hjälpsamt har videofilmningen varit, i kombination med vilken analytisk lins man för tillfället använder för att analysera filmerna. Detta kan vara ett observationsprotokoll, men det kan också vara någon av de datainsamlingsmetoder som arbetslagen provat för att analysera filmer och följa aktioner (loggbok, transkribering, matris). En av barnskötarna berättade att hon fick en aha-upplevelse när arbetslaget tillsammans ritade ett samtal med pilar. Via detta analysätt fick hon syn på att det var de vuxna som pratade med varandra, med de barn som själva tog initiativ till samtal och att det fanns barn som blev osynliga och inte alls deltog i samtalet. Aha-upplevelsen känns igen från Nordberg (2020) som beskriver hur analys med ELSA-protokollet hjälpte pedagogerna att upptäcka språkstödande handlingar hos sig själva som de tidigare inte varit medvetna om. Att arbetssättet leder just till en ökad medvetenhet om sitt eget sätt att prata och samsela

framgår tydligt i denna studie då samtliga 38 barnskötarna beskriver just detta i sina enkätsvar.

Det framgår både i den här studien och i Rönnerman och Nordberg (2024) att ELSA-modellens arbetssätt upplevs som tydligt och strukturerat. Rönnerman och Nordberg (2024) skriver att kollegiala samtal är viktiga för professionell utveckling och att vissa förutsättningar behöver finnas för att ett professionellt lärande ska ske. En sådan förutsättning är närvaro av kollegialt förtroende. En annan förutsättning är ett sammanhang där kollegor delar erfarenheter, reflekterar och presenterar pågående aktiviteter för varandra. Många av barnskötarna i denna studie beskriver vikten av att alla i arbetslaget varit delaktiga och arbetat mot samma mål, hur man samtalat och stöttat varandra och utvecklats tillsammans för att utveckla sitt språkstödande arbete. Enligt Larsson och Björk-Willén (2020a) är samsyn och en gemensam förståelse av uppdraget både inom och mellan olika nivåer av största vikt för att hitta framgångsrika vägar att nå målen i förskolans läroplan, vilket är precis det som barnskötarna i den här studien säger att arbetet utifrån ELSA-modellen bidragit till.

HÖJD SAMSPELSKVALITET MED FLER DIALOGER, SPRÅKLIGA UTMANINGAR OCH STÄRKTA RELATIONER

AV DE SPRÅKHANDLINGAR som barnskötarna beskriver att de utvecklat framgår en kvalitetshöjning i samspelet mellan barnskötare och barn och en stärkt pedagogisk relation. Pedagogiska relationer är ett av de tyngst vägande kvalitetskriterierna för en bra förskola

och grundläggande förutsättningar för att utvecklas och lära skapas när relationerna mellan barn och pedagoger är positiva, omsorgsfulla och lyhörda och när barnet får emotionellt, kognitivt och socialt stöd (Larsson & Björk-Willén 2020b; SFI 2023:01; Skol-

verket 2025:5; SOU 2020:67). Särskilt ett responsivt förhållningssätt gynnar barns språkutveckling (Nordberg 2020) och barnskötarna beskriver att de utvecklat precis det. Nästan alla barnskötarna i denna studie nämner språkhandlingar vars syfte är ökad kommunikation mellan den vuxne och barnen, såsom att ge barnen tid att tänka och uttrycka sig, att vänta in barnens signaler och att medvetet skapa tillfällen för kommunikation.

Många rapporter de senaste åren betonar vikten av att förskolepersonal medvetet skapar dialog med barn, särskilt i arbetet med andraspråkslärande barn och barn som själva inte tar så många egna initiativ till samtal (Björk-Willén 2020; Nasiopoulou et al. 2022; SFI 2023:01). Det är snarare vanligt att barn utsätts för mycket väntan och rutiner som hindrar språk och samspel (Larsson & Björk-Willén 2020b). I många av barnskötarnas beskrivningar framgår en medvetenhet om vikten av att dialoger varar längre stunder, att öppna frågor används för att förlänga dialoger samt att samtal mellan barn värnas. En hypotes artikelförfattaren hade innan studien var att barnskötarna är den yrkesgrupp som spenderar mest tid tillsammans med barnen. Samma reflektion gör intervjuperson 3, som poängterar hur viktig barnskötarens roll är, eftersom det är barnskötaren som oftast är tillsammans med barnen från det att förskolan öppnar till att den stänger. När barnskötarna medvetet utgår från dialogiska principer finns en stor potential att barnen erbjuds rika möjligheter att genom hela dagen lära och öva sin språkförmåga tillsammans med andra, samt umgås med vuxna som utmanar barnens språk och tänkande (Nordberg 2020; SKF: 2023:01; Skolverket 2025:5).

Det är särskilt intressant att titta närmare på vilka typer av språkhandlingar som barnskötarna börjat an-

vända och vilken potential de har att stimulera till avancerade språkkunskaper. Enligt tidigare studier av Dockrell et al. (2012) och Nordberg (2020), var det vanligare att vuxna använde språkhandlingar som fokuserade på barnens allmänna inlärningsbehov och som utvecklar enklare språkkunskaper. Medan det var mindre vanligt med språkhandlingar som utvecklar mer avancerade språkkunskaper. Därför är det glädjande att upptäcka att den vanligaste gruppen av språkhandlingar som barnskötarna i denna studie beskriver att de börjat använda, utmanar mer avancerade språkkunskaper. Nästan alla barnskötarna beskriver att de utvecklat språkhandlingar som fokuserar på ordförråd och begreppsbyggnad, såsom att utvidga med nya ord och att använda ett expansivt språkbruk. I barnskötarnas beskrivningar av nya språkhandlingar kan man också utläsa att de inte bara utmanar vardagsspråket utan att de också stimulerar utvecklingen av kunskapspråket (van Kleeck 2014), genom att använda synonyma ord, förklara ord och uttryck och använda ord ur olika ordklasser. Enligt Nordberg (2020) kan en språkexponering av hög kvalitet, där personalen känner till strategier som främjar och utökar ordinläringen, bidra till att barnens språklärande accelereras och den framtida skolgången gynnas. Barnskötarna beskriver att de inte längre förenklar sitt språk i tron om att det underlättar för barnen utan i stället medvetet använder svårare ord. Detta innebär en betydelsefull förändring i hur de använder språket i förskolan. Larsson & Björk-Willén (2020a) beskriver nämligen att det kan vara ett riskbeteende hos vuxna att, av välvilja, förenkla sitt språk i tron om att det hjälper barnen – särskilt i grupper där många av barnen har ett annat modersmål än svenska.

BARNSKÖTARNAS NYA SYN PÅ SPRÅK, KOMMUNIKATION OCH SIN EGEN YRKESROLL

I STUDIENS RESULTAT framträder tydligt vilken kompetensutveckling deltagandet i SpråkFör varit för yrkesgruppen barnskötare. Överlag uttrycker barnskötarna att de fått en större yrkesmässig ryggsäck och utvecklat en trygghet i sin yrkesroll, särskilt i arbetet med barns språkutveckling. Även i Rönnerman och Nordberg (2024, ss. 10) ses liknande utveckling, där

en förskollärare säger: ”Vi har genom observationerna sett att kommunikationen ökat. Vi pratar om kommunikation. Vårt tänkande har ändrats radikalt, likaså vårt lärande och undervisning”. Detta är nära identiska ord som förekommer i citat från barnskötarna i denna studie. Barnskötarna beskriver att de fått helt nya glasögon som gör att ju mer de tänker på språk

desto mer språk upptäcker de i barnens utveckling. Med denna nya kunskap kan barnskötarna anpassa sig efter det barn de har framför sig, de har en större förståelse för vad barnen behöver av dem i anpassning och språkstimulans och de har kunskap om hur de stimulerar språkutvecklingen även hos barn som inte själva börjat prata.

Barnskötare är den största yrkesgruppen i förskolan och det finns många olika utbildningar till barnskötare (SOU 2020:67). En av barnskötarna i den här studien kommenterar att hen via deltagandet i SpråkFör fått med sig evidensbaserad kunskap som hen kunnat omsätta direkt till arbetet med barnen på förskolan och att detta inte var något hen känner igen från sin barnskötarutbildning. För att få syn på den kompetensutveckling som skett i hela barnskötargruppen är det intressant att titta närmare på hur barnskötarna uttryckt sig i sina enkätsvar. Där framkommer en medvetenhet om forskningsbaserade språkstimulerande samspelestrategier, och barnskötarna har utvecklat ett tydligt yrkesspråk. Yrkesspråk som förekommer i enkätsvaren är: *språkutvecklingen är en dynamisk process, expansivt språk, språkbada, ordbada, rikt språkbruk, regeln om tre, synonyma ord, ordklasser, Uggla, Räva, tanketid, talutrymme, språkutrymme, dialoger, social interaktion, öppna frågor, spegling, utvidgat språk, proximal utvecklingszon, transspråka*. Samma barnskötare som nämnde sin egen barnskötarutbildning ovan, säger att det är via programmet och språkutvecklarna som hen fått den nya kunskapen. Språkutvecklarna är utbildade logopedier och kommentaren antyder att deras roll som handledare i arbetslagen bidragit med kompetenspåfyllnad för medverkande barnskötare. Västerås medverkande förskolor har använt två observationsprotokoll som båda innehåller vetenskapligt stöd för språkutvecklande arbetssätt i förskolan (Dockrell 2012; Linköpings kommun 2022). Även om de intervjuade barnskötarna upplevde att ELSA-protokollet var mycket hjälpsamt medan Linköpings protokoll inte upplevdes som lika hjälpsamt, syns i yrkesspråket ovan tydliga spår av den terminologi som förekommer i Linköpings protokoll. Av beskrivningarna framkommer att barnskötarna inte bara använder orden utan också kan förklara på vilket sätt strategierna avser främja barns språklärande. Sammantaget är det högst troligt att observationsprotokollen i kombination med den logopediska kompetensen bidragit till barnskötarnas kompetensutveckling.

En av de intervjuade barnskötarna berättar att hon innan SpråkFör inte var medveten om att det ingick

i hennes yrkesroll att utveckla barnens språk. Hon var av uppfattningen att förskolläraren hade ansvaret för vad barnen skulle lära sig och att barnskötaren ansvarade för omsorgen om barnen. I en studie om kvalitet i svensk förskola poängterar Nasiopoulou et al. (2022) att barns språk- och litteracitetsutveckling behöver prioriteras med fokus på undervisning och att förskollärare behöver tolka målområdena i läroplanen och reflektera över hur de kan skapa de bästa förutsättningarna för barns språk och litteracitet att utvecklas. Pramling Samuelsson och Williams (2023) betonar vikten av att vara medveten om innehåll och syfte för lärande för att skapa en förskola av hög kvalitet. Det är således av stor vikt att inte förutsätta att barnens språk utvecklas av sig själv, utan undervisningen behöver riktas tydligt mot språklig utveckling och barnens språklärande behöver följas upp. I ELSA-modellens arbetssätt planeras språkstödande aktioner, som följs och utvärderas om och på vilket sätt de bidragit till barnens språklärande. Arbetssättet bidrar med en synbar systematik i det språkutvecklande arbetet. Det blir klart uttalat vad som förväntas av varje medarbetare i det språkstödande arbetet och arbetslaget övar tillsammans på nya språkhandlingar i arbetet med barnen. Det framgår i intervjuperson 1:s berättelse att det tidigare inte var tydligt för henne vare sig innehåll eller syfte för barnens språklärande och att hon som barnskötare var en del av förskolans språkstödande arbete. Utvecklingsprogrammet Språkutvecklande förskola har fungerat som en viktig förberedelse inför implementeringen av den nya läroplansformuleringen, där det språkutvecklande arbetet tydligt skrivs fram som arbetslagets gemensamma ansvar: "Arbetslaget ska stimulera barnens språkutveckling och intresse för läsning" (Skolverket 2025, ss. 16).

SLUTSATSER

DEN HÄR STUDIEN ger stöd för att ELSA-modellen är ett arbetssätt som höjer kvaliteten på den pedagogiska relationen och på förskolans språkstödjande arbete. Studien fokuserar på yrkesgruppen barnskötare. Genom ELSA-modellens arbetssätt har barnskötarna blivit medvetna om sitt eget sätt att prata och samspela med barnen, fått ökade kunskaper om hur barn utvecklar sina kommunikativa och språkliga förmågor och hur de kan erbjuda barn olika språkliga utmaningar. Barnskötarna har utvecklat en verktygslåda med medvetna språkstimulerande strategier, utvecklat synen på den egna yrkesrollen och en trygghet i sin yrkesroll som språkstödjande pedagog i förskolan. Framgångsrika arbetssätt har varit att regelbundet videofilma samspelet med barnen, gemensamt arbete i arbetslaget och regelbunden analys och reflektion över hur de vuxnas förändrade sätt att prata, samspela och planera för språkutveckling bidragit till språklärande hos barnen.

Det hade varit intressant om yrkesgruppen förskollärare ingick i studien. Hade det funnits någon skillnad mellan yrkesgrupperna vad gäller upplevelsen av att ha arbetat utifrån ELSA-modellen, förändrade språkhandlingar och nya kunskaper? Något som förvånade artikelförfattaren var att den flerspråkiga dimensionen nämdes vid endast tre tillfällen i hela materialet, trots att majoriteten av barnen i medverkande förskolor var flerspråkiga. Kanske kan en tänkbar förklaring vara att Västerås valde att rikta förskolornas språkutvecklande arbete mot den sociala dimensionen inledningsvis, samt att enkätens frågor var utformade för att fånga in just förändringar i den sociala dimensionen. Resultaten indikerar dock att det finns stor utvecklingspotential att utveckla förskolornas flerspråkiga och interkulturella förhållningssätt.

REFERENSLISTA

- ★ Björk-Willén, P. (2022). *Språkutvecklande förskola – En kunskapsöversikt om språkutvecklande arbete i förskolan*. Ifous rapportserie 2022:1. <https://www.ifous.se/wp-content/uploads/2022/01/202201-ifous-fokuserar-sprakutve-cklande-arbete-i-forskolan-f.pdf> (Hämtad 25-05-04)
- ★ Bjørndal, C. R. (2022). *Det värderande ögat*. Stockholm: Liber.
- ★ Dockrell, E.J., Bakopoulou, I., Law, J., Spencer, S., & Lindsay, G (2012). *Developing a communication supporting classroom tool*. London: Department for Education. https://www.researchgate.net/publication/265906640_Developing_a_communication_supporting_classrooms_observation_tool (Hämtad 25-06-24)
- ★ Doverberg, E., Pramling, N. & Pramling Samuelsson, I. (2019). *Att undervisa barn i förskolan*. Stockholm: Liber, ss. 57 – 68.
- ★ Gjems, L (2018). *Förskolans arbete med tidig litteracitet – på barns villkor*. Lund: Studentlitteratur, ss. 9.
- ★ Hobson, A. & Townsend, A. (2010). Interviewing as Educational Research Method(s). I Hartas, D. (red.) *Educational Research and Inquiry*. Continuum, ss. 223–238. <https://www.researchgate.net/publication/287991930> (Hämtad 25-07-04)
- ★ Håland Anveden, P (2020). *Den inkluderande förskolan: en handbok*. Lund: Studentlitteratur, ss. 110.
- ★ Olin Almqvist, A. (2023). *Analys – ett viktigt verktyg i verktyglådan* [Föreläsning]. Malmö Live: 23.03.08
- ★ Larsson, K. & Björk-Willén, P. (2020a). *Att leda språkutvecklande och flerspråkigt arbete i förskolan – en huvudmans arbete med att skapa förutsättningar för alla barns språkutveckling. Förskolan som arena för barns språkutveckling*. Rapport 1. Halmstads kommun.
- ★ Larsson, K (2017). *Att få barns språk att växa – Strategier för språkutveckling i förskola, skola och hemma*. Växjö: Stefan Hertz utbildning AB, ss. 71 – 72.
- ★ Larsson, K. & Björk-Willén, P. (2020b). *Språkutvecklande och flerspråkigt arbete i förskolan. Förskolan som arena för barns språkutveckling. Rapport 2*. Halmstads kommun.
- ★ Linköpings kommun (2020). *Språkutvecklande förskola. Slutrapport av kartläggning och kompetenshöjande insatser med fokus på förskolepersonalens språkutvecklande förhållningssätt*.

- ★ Nasiopoulou, P., Mellgren, E., Sherdan, S. & Williams, P. (2022). Conditions for Children's Language and Literacy Learning in Swedish Preschools: Exploring Quality Variations with ECERS-3. *Early Education Journal* (2023) 50, 1305 – 1316. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10643-022-01377-4> (Hämtad 25-06-23)
- ★ Nordberg, A. (2019). Support of language and communication in the 'Tambour situation' in Swedish preschools. *Early Child Development and Care*, 191:5, 699–712. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03004430.2019.1645134> (Hämtad 25-06-04)
- ★ Nordberg, A. (2020). Aspects of teachers' language and communication support in Swedish preschools after a second phase of implementation. *Early Child Development and Care*, 192:7, 1108 – 1118. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03004430.2020.1841181#abstract> (Hämtad 25-06-04)
- ★ Nordberg, A. (2023). *Språkstöd i förskolan genom aktionsforskning ELSA-modellen* [Föreläsning]. Quality Hotel Friends Solna: 12.04.2023
- ★ Pramling Samuelsson, I. & Williams, P. (2023). Kvalitet i förskolan – för barnens skull. I Wallin, E. (red.) *Förskolans systematiska kvalitetsarbete – utmaningar och möjligheter*. Stockholm: Lärarförlaget, ss. 76–87.
- ★ Rönnerman, K. & Nordberg, A. (2022). *Språkstöd i förskolan genom aktionsforskning*. Lärarförlaget.
- ★ Rönnerman, K. & Nordberg, A. (2024). Circle time in preschool as a practice for developing language support between teachers and children using the structured ELSA model. *Educational Action Research*, 1 – 16. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09650792.2024.2421959#abstract> (Hämtad 25-06-04)
- ★ Skolforskningsinstitutet (2023:01). *Språkutveckling och social inkludering. Att stödja barn med ett annat modersmål än svenska i förskola och förskoleklass*. <https://www.skolfi.se/wp-content/uploads/2023/08/Sprakutveckling-och-social-inkludering-SoK-losenord.pdf> (Hämtad 25-12-18)
- ★ Skolverket rapport 2025:5. *Segregation och likvärdighet i förskolan*. <https://www.skolverket.se/download/18.4cb468a3193deb60ded29cc5/1738689022790/pdf13192.pdf> (Hämtad 25-12-18)
- ★ Skolverket 2025. *Läroplan för förskolan, Lpfö 18 reviderad 2025*.
- ★ SpråkFör Programplan 230228. *Plan för forskning- och utvecklingsprogrammet Språkutvecklande förskola*. Ifous.
- ★ Statens offentliga utredningar (SOU 2020:67). *Förskola för alla barn – för bättre språkutveckling i svenska*. <https://www.regeringen.se/contentassets/73de9759ac8a41548fe7a7a7e3641b73/forskola-for-alla-barn--for-battre-sprakutveckling-i-svenska-sou-202067/> (Hämtad 25-12-18)
- ★ Thunberg, G., Carlstrand, A., Claesson, B. & Rensfeldt Flink, A. (2011). *Komlgång – en föräldrakurs om kommunikation och kommunikationsstöd*. Västra Götalandsregionen.

- ★ Van Kleeck, A. (2014). *Distinguishing Between Casual Talk and Academic Talk Beginning in the Preschool Years: An Important Consideration for Speech-Language Pathologists*. American journal of speech-language pathology / American Speech-Language-Hearing Association. 23. 10.1044/2014_AJSLP-14-0032.
- ★ Vetenskapsrådet (2024). *God forskningsred 2024*. Stockholm: Vetenskapsrådet. <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2024-10-02-god-forskningssed-2024.html> (Hämtad 25-12-18)
- ★ Västerås stad (2023). *Språkutvecklande förskola*. Intern enkät.
- ★ Västerås stad (2024). *Tjänsteutlåtande – Verksamhetsberättelse 2023 för Förskolenämnden*.
- ★ Västerås stad (2025). *Uppdrag inför gemensam kompetensutvecklingsdag Språkutvecklande förskola 250214*. Intern enkät.
- ★ Waldmann, C., Dockrell, J. E., & Sullivan, K. P. H. (2016). *Att stödja elevers talspråkutveckling: lärmiljöer, lärtillfällen och interaktioner i klassrummet*. Presentation vid ASLA:s symposium, Uppsala universitet 21–22 april 2016. Uppsala: Uppsala universitet.
- ★ Waldmann, C. & Sullivan, K. P. H. (2017). Att stödja barns språkliga utveckling: Miljöer, lärtillfällen och interaktioner i klassrum. I S. Bendegård, U. Melander Marttala & M. Westman (Red.), *Språk och norm: rapport från ASLA:s symposium, Uppsala universitet 21–22 april 2016* (ss. 160–168). Uppsala: Uppsala universitet. ASLA:s skriftserie 26.

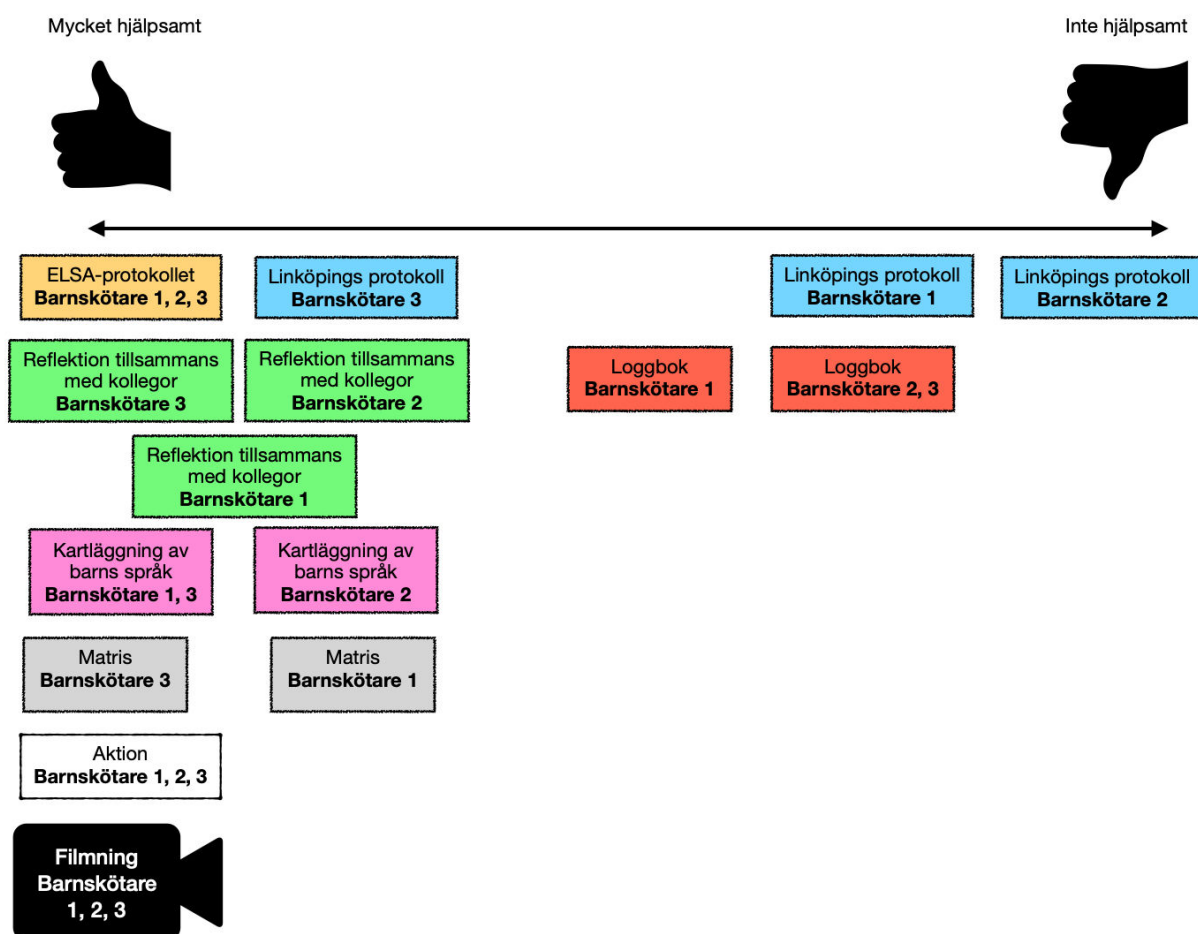
APPENDIX

BILAGA 1: ORDLISTA SOM FÖRKLARAR YRKESTERMER SOM ANVÄNDS I ARTIKELN

ORD	FÖRKLARING
DYNAMISK PROCESS	Språk är i ständig utveckling påverkad av omgivningens intryck.
ELSA	Eget Lärande genom Språkstödande Aktioner.
EXPANSIVT SPRÅK	Vuxna använder ords rätta benämning och ord som kan förstås oberoende av om det man pratar om är närvarande i stunden eller inte.
FOKUSORD	Planerad undervisning där ord väljs ut, förklaras och fokuseras på under en tidsperiod i syfte att barnen ska utveckla en djup förståelse för dem.
HÄRVARANDE	Att vara lyhörd för barnets initiativ till samspel och mentalt närvarande.
LITTERACITET	Barnets erfarenheter av muntligt språk, symbolspråk och skriftspråk.
MELLANLEDARE	Ledare av kollegiala samtal och utvecklingsarbete i arbetslaget.
ORDMOLN	Nedskrivna ord som fungerar som påminnelse för de vuxna att använda mera språkutvidgande ord i syfte att erbjuda barnen en rik språklig input.
REGLN OM TRE	Ett för barnet nytt ord upprepas av den vuxne minst tre gånger i tre lite olika meningar. Exempel: Buss. Titta en buss. Bussen är stor. Så fort bussen kör.
RÄVA	Skapa tillfälle för kommunikation i miljön.
PEDAGOG	All personal i förskolan oavsett yrkesgrupp.
PROXIMAL UTVECKLINGSZON	Den vuxne ger barnet en utmaning som är på en lite högre nivå än nuvarande kunskaper och ger barnet stöd att klara utmaningen.
SPRÅKBADA/ORDBADA	Att medvetet använda många och olika ord i samtal med barn.
SPRÅKLIG EXPONERING/INPUT	Det språk som omger barnet och som barnet lär sig språket av via samspel med mer erfaren språkare, både vuxna och andra barn.
SPRÅKHANDLING	Ett språkligt beteende, kommunikationsmönster eller samspelsstrategi.
SPRÅKUTRYMME	Att barnet får använda sin språkförmåga tillsammans med andra. Exempelvis vara med i dialoger som varar längre stunder, svara med längre meningar och berättelser.
SPRÅKUTVECKLARE	Utvecklare som arbetar med att höja kvaliteten på förskolors språkutvecklande arbete. I Västerås är båda språkutvecklarna logoped.
TALUTRYMME	Att utrymme skapas för att varje person får tid att tänka, tala och hinna kommunicera oavsett uttryckssätt.
TRANSSPRÅKA	Att på ett flexibelt och kreativt sätt växla mellan olika språk för att underlätta och skapa förståelse. Att få använda alla sina språk för att tänka och lära.
TAKK	Tecken som Alternativ och Kompletterande Kommunikation.
UGGLA	Responsiv kommunikationsstil där den vuxne observerar, väntar, lyssnar, förväntar sig gensvar och bekräftar barnet.

Ordlisans referenser: Björk-Willén 2022; Doverborg et al. 2019; Gjems 2018; Håland Anveden 2020; Larsson 2017; Larsson & Björk-Willén 2020a; Linköpings kommun 2022; Rönnerman & Nordberg 2022; Skolforskningsinstitutet 2023:01; Thunberg et al. 2021.

BILAGA 2: DE INTERVJUADE BARNSKÖTARNAS SKATTNING AV ARBETSSÄTT I ELSA-MODELLEN

SKOLPORTEN